

Склеп

Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam¹.

Вергілій

Зважаючи на обставини, які привели до мого перебування у божевільні, я розумію, що мої теперішнє становище викличе небезпідставні сумніви щодо достовірності моєї оповіді. Сумно, що внутрішній зір більшості людей занадто обмежений для того, щоб з увагою і розумінням ставитися до тих феноменів, які бачать і чують лише жменька людей, наділених надчутливістю, що лежить за межами звичного досвіду. Обдаровані глибокими знаннями люди розуміють, що не існує чіткого розмежування між реальним і нереальним; що всі речі надаються до сприйняття лише завдяки невловним індивідуальним фізичним і ментальним способам сприйняття, через які ми їх усвідомлюємо. Але прозаїчний матеріалізм більшості таврує безумством пробіски сприйняття надзвичайного, яке розриває рамки буденного досвіду.

Мене звати Джервас Дадлі, і ще з раннього дитинства я був мрійником і фантазером. Моє матеріальне становище було набагато вище за життєву необхідність, а сам я був геть далекий від звичних для мого оточення занять і розваг і завжди мешкав у вимірах за межами видимого світу. Мої дитинство і юність минули за читанням давніх і маловідомих книг і у блуканні полями і перелісками біля родового маєтку. Не думаю, що те, що я читав у тих книжках чи бачив у тих полях і перелісках, було абсолютно тим самим, що й для інших хлопців; а все ж мушу дещо сказати і про

¹ Принаймні в смерті я знайду спокійну пристань (*лат.*).

це, хоча розлога оповідь зможе хіба що підтвердити жорстокі наклепи на мій розум, які я іноді підслуховую з перешіптування мовчазних вартувих, що мене оточують. Для мене важливо, не заглиблюючись у причини, розповісти про те, що сталося.

Я вже казав, що мешкав тоді десь далеко за межами видимого світу, але я не розповідав, що жив там самотою. На таке не здатна жодна людська істота, бо відсутність товариства живих неминуче приводить до товариства позбавлених життя речей або ж до товариства мертвих. Біля мого дому лежить самотній лісистий видолонок, у затінку якого я і проводив більшість часу: читаючи, думаючи, вигадуючи. На цих порослих мохом схилах я ще немовлям робив перші кроки, і довкола цих химерно викривлених дубів зивалися мої перші дитячі фантазії. Я добре знав дріад, що мешкали у тих деревах, і нерідко споглядав їхні дикі танці у тьмяному сяйві шербатого місяця, – але мені зараз не можна про це говорити. Я оповім лише про самотній склеп у найтемнішому чагарнику на схилі пагорба; про покинутий склеп роду Гайдів, старої і занепакої родини, останній з прямих нащадків якої вже покоївся у його темних глибинах за багато десятиліть до мого народження.

Той прихисток, про який я розповідаю, зроблений із давнього граніту, вимитого і знебарвленого віковими туманами і росами. Вкопана у схил споруда помітна тільки із входу. Важкою і непроникною кам'яною плитою висять на проржавілих залізних завісах двері, на диво німічно скуті ланцюгами і навісними колодками, зробленими з несмаком, доволі типовим для стилю, якому нараховується півстоліття. Оселя роду, останки якого зараз тут спочивають, колись увінчувала пагорб, у який вкопано склеп, але її давно вже спопелив вогонь, що спалахнув від могутнього удару блискавки. Про ту опівнічну бурю, яка забрала із собою похмуру садибу, місцеві старожили іноді перемовлялися неголосним шепотом, упевнені, що то була кара небесна, і від того з роками лише посилилося моє зачарування від затіненої лісом усипальниці. Лише одна людина загинула у вогні. У цій обителі тіней і спокою упокоївся останній з Гайдів. Скорботна урна з його прахом прибула з далеких земель,

куди перебралася родина після того, як згоріла садиба. Вже нікому класти квіти перед гранітним порталом, і мало хто наслідуються наближатися до похмурих тіней, що дивно згущуються над поточеним водою камінням.

Я ніколи не забуду той день, коли вперше надивав цю приховану від стороннього ока обитель смерті. Була саме середина літа, коли алхімія природи перетворює лісові ландшафти в одну широку і однорідну масу зелені; коли всі чуття вщерть захмелілі від схвильованих морів вологого листя і ледве вловимих запахів ґрунту та рясту. В такі миті розум затуманюється, час і простір перетворюються на малозначущі нереальні категорії, а відлуння забутого доісторичного минулого наполегливо пульсує у зачарованій свідомості. Увесь день я блукав у потаємних хащах видолинка, думаючи про речі, які не варто обговорювати, і міркуючи про речі, які не варто називати. Десятирічною дитиною я в ті часи бачив і чув багато див, незнаних загалом, і сам до певної міри почувався дорослим. Коли, продершись поміж двох кущів дикої шипшини, я раптово нашттовхнувся на вхід до склепу, я ще не мав і гадки про те, що я знайшов. Темні брили граніту, так загадково прочинені двері, різьблені епітафії над аркою не здійняли в мені жодних скорботних чи похмурих відчуттів. Я багато думав і фантазував про могили і склепи, але завдяки особливостям характеру завжди тримався осторонь церков і цвинтарів.

Дивний кам'яний дім на лісистому схилі мене цікавив, але не більше того, а в його холодних, вологих нутрощах, куди я марно намагався проникнути через спокусливо прочинені двері, не було для мене жодного натяку на смерть чи тління. Але з цієї невідступної цікавості народилося шалене і безглузде прагнення, яке і привело мене до ув'язнення. Гнаний голосом, який, мабуть, промовляв із жаскої душі самого лісу, я вирішив ступити у принадний морок, незважаючи на важкі ланцюги, що перегороджували прохід. У в'язничому світлі дня я сіпав замки, сподіваючись прочинити ширше кам'яні двері, намагався протиснути своє худорляве тіло крізь ту щілину, яку вже вдалося зробити, але всі мої спроби були марними. Спершу просто зацікавлений, тепер я став одержимий; і коли у важких сутінках я повер-

нувся додому, то заприсягнувся сотні богів того гаю, що одного дня за будь-яку ціну я таки змушу відчинитись прохід у чорні, холодні глибини, які, здавалося, кликали мене. Лікар із сивуватою бородою, який щодня приходив до моєї палати, якось сказав одному відвідувачу, що це рішення і стало початком моєї мономанії; втім, останнє, я залишаю на судження моїх читачів, коли вони про все дізнаються.

Наступні місяці після мого відкриття минали у марних спробах відімкнути складний навісний замок на уже ледь прочинених дверях підземелля, а ще у моїх обережних розпитуваннях про походження та історію споруди. Я був від природи спостережливим, як і більшість маленьких хлопців, і тому чимало дізнався; хоча звичка до потаємності змушувала мене нікому не розповідати про те, що мені відомо, чи про мої наміри. Мабуть, варто згадати, що, дізнавшись про призначення підземелля, я взагалі ані здивувався, ані злякався. Мої доволі своєрідні міркування стосовно життя і смерті дозволяли мені асоціювати холодний прах із живим тілом; мені здавалося, що велична і моторшна родина зі спаленого обійстя якось переселилася у ті кам'яні покої, які я хотів дослідити.

Підслухані оповідки про дивні ритуали і безбожні гульбища минулих років у давній залі будили в мені нову, живу цікавість до склепу, перед дверима якого я тепер щодня просиджував годинами. Якось я поставив свічку побіля майже зачиненого входу, але не зміг нічого розгледіти, окрім прольоту вологих кам'яних східців, що вели донизу. Запах цього місця викликав у мене огиду, але й водночас зачаровував. Я відчув, що вже знав його раніше, у минулому, глибшому за всі спогади, навіть за спогади часів, коли я був іще хлоп'ям. Наступного року після того, як я вперше побачив склеп, на заваленому книжками горищі мого дому я натрапив на поточені червою переклади Плутархових «Життєписів¹». Читаючи про життя Тезея, я був вельми вражений частиною, яка оповідала про величезний камінь, під яким хлопчик, щойно він стане достатньо дорослим,

¹ Кодекс із 46-ти біографій відомих греків і римлян, як реальних постатей, так і містичних героїв (тут і далі прим. перекладачів).